

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

1/S-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ S/1 (5) - 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammadovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo‘limi psixologik xizmat boshlig‘i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayeov Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Мадреймов Фархат Махсетбаевич</i> СОЦИАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА В КАРАКАЛПАКСТАНЕ В 1920-1924 ГОДАХ	12-18
<i>Алимджанов Бахтиёр Абдихакимович</i> АНТРОПОЛОГИЯ ИМПЕРСКОЙ ВЛАСТИ: ХАКЕНТСКИЕ ЗЕМЛИ И АДВОКАТ С. ЛАПИН	19-23
<i>Чориев Шохрух Холтура угли</i> ИСТОРИОГРАФИЯ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТУРКЕСТАНСКОГО ГЕНЕРАЛ- ГУБЕРНАТОРСТВА В 40-90-Е ГОДЫ ХХ ВЕКА	24-35
<i>Najmiddinov Boburmirzo Zuhridin o'g'li</i> SOVET HOKIMIYATINING 1917-1943-YILLARIDA O'ZBEKISTON SSR DA AMALGA OSHIRGAN DINIY SIYOSATI	36-43
<i>Esonova Nilufar</i> SANOAT SOHASIDA XALQARO HAMKORLIK MUNOSABATLAR TARIXINING O'RGANILISHI: TAHLIL VA NATIJALAR (1991-2018-YILLAR)	44-47
<i>Qarshiyev Ahmad, Jumayev Abdimo'min, Bebitov Maqsud</i> DENOV BEKLIQIDA MAVJUD JOY NOMLARIGA OID MULOHAZALAR	48-55
<i>Qurbonov Abbas</i> MUSTAQILLIKNING DASTLABKI YILLARIDA QASHQADARYODA YENGIL SANOAT SOHASIDA AMALGA OSHIRILGAN ISLOHOTLAR VA ULARNING NATIJALARI	56-59
<i>Abduraimova Sabohat Ergash qizi</i> BUXORO AMRLIGI DAVRIDA CHIROQCHI BEKLIQI AHOLISINING TURMUSH TARZI	60-65

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Karjavova Xurshida Abdumalikovna</i> MAHALLA INSTITUTINING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	66-73
<i>Pardayev Erkin Egamberdi o'g'li</i> XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA SIFATNI BOSHQARISHNING INNOVATSION USULLARI	74-82
<i>Palvanbayev Umidbek O'ktam o'g'li</i> O'ZBEKISTON POCHTA BOZORIDA XUSUSIY POCHTA KORXONALARINING TUTGAN O'RNI (BTS, DMS, EMU POCHTALARI MISOLIDA)	83-86
<i>Чинорова Шаҳодат Мансур кизи, Нормуродов Хусан Эшмаҳматович</i> ЗНАЧЕНИЕ ТАРГЕТИРОВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В РАЗВИТИИ РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ	87-93
<i>Gabriel Ayodeji Ogunmola</i> GREEN BONDS: FINANCING RESOURCE CONSERVATION FOR A SUSTAINABLE FUTURE IN FARMING IN UZBEKISTAN	94-108

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Rashidova Dilfuza Ganievna</i> XIX ASR O‘ZBEK SHOIRALARINING IJODIDA GUMANISTIK G‘OYALAR VA IJTIMOY-FALSAFIY QARASHLAR	109-113
<i>Ochilova Nigora Ruzimuratovna</i> GENDER TENGLIGINI TA‘MINLASHNING IQTISODIY-IJTIMOY OMILLARI	114-118
<i>Samadov Jonmurod</i> JALOLIDDIN RUMIY ASARLARIDA FALSAFIY TUSHUNCHALAR VA ULARNING ILMIY–METODOLOGIK TAHLILI	119-123
<i>Kdirbaev Baxadir Berdaxovich</i> AXBOROT JAMIYATI VA MEDIA-MADANIYATNING NAZARIY-FALSAFIY TUSHUNCHASI	124-131
<i>Kurbanbaeva Ulbosin Jumag‘alievna</i> EKOLOGIK XAVFSIZLIK TUSHUNCHASINING MOHIYATI VA XUSUSIYATLARI	132-136
<i>Narzukulova Ferangiz Rustamjonovna</i> ILMIY TIL VA FALSAFIY TERMINOLOGIYA: SHAKLLANISH VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	137-141
<i>Xolmirzaev Xurshid Nakibillaevich</i> IJTIMOY-KASBIY FAOLIYAT JARAYONIDA SUN‘IY INTELLEKTNING INSON SALOHIYATIGA TA‘SIRI	142-148
<i>Султанов Бахтиёр Бахтиёрович</i> ОБРАЗ ФИЗИЧЕСКОЙ РАЗВИТОЙ, ГЕРОИЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ В ЭПОХУ АНТИЧНОСТИ	149-153
<i>Bozorov Suxrob Komilovich</i> MA‘NAVIY TRANSFORMATSIYANING ISTIQBOLLARI: INNOVATSION G‘OYA VA LOYIHALAR	154-157
<i>Kimsanbayeva Shaxnoza Bakridinovna</i> MILLIY O‘ZLIK VA DINIY BAG‘RIKENGLIK: ZAMONAVIY JAMIYATDAGI O‘ZARO TA‘SIRLAR	158-163
<i>Muxamedjanova Lalixon</i> GLOBALASHUV VA MADANIYATLARARO ARALASHUV	164-172

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Isanova Feruza Tulqinovna</i> INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI XALQARO HUQUQ SOHASIGA OID LEKSIK BIRLIKLARNING DIAKRON TADQIQI	173-180
<i>Mahmudova Umida Ural qizi</i> INTERNET DISKURSIDA FOYDALANILADIGAN EMOJILARNING LISONIY VA MADANIY JIHATLARI	181-189
<i>Madalov Navruz Ergashevich</i> IMPORTANT SUBJECTS OF COMPARATIVE AND CONTRASTIVE PHILOLOGICAL STUDIES AND TRANSLATION DIFFICULTIES OF STRUCTURAL–SEMANTIC MODELS OF PROVERBS	190-194
<i>Ubaydullayev Normuhammad Xasanovich</i> XOTIRANOMALARDA ZAMON VA MAKON MASALASI	195-198

<i>Ochilova Habiba Akramovna</i> ISSUES IN THE CLASSIFICATION OF QUESTION SENTENCE TYPES IN LINGUISTICS ...	199-207
<i>Muxammadiyeva Mashxura, Amirqulova Gulxayo</i> FILOLOGIK TADQIQOTLARNING ZAMONAVIY TIBBIY TARJIMA VA TALQINGA TA'SIRI	208-213
<i>Karabaeva Barno Bobir qizi</i> A COMPARATIVE ANALYSIS OF METAPHORICAL EXPRESSIONS REFLECTING PERCEPTION IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	214-219
<i>Axunbabaeva Narqiza Xamidjanovna</i> ЛИНГВОПРАГМАТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПЕРЕВОДОВ ИСТОРИЧЕСКИХ И АРХАИЧНЫХ СЛОВ В ДОКУМЕНТАЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКОЙ ПОВЕСТИ «ВЛАСТИТЕЛЬ СЕМИ СОЗВЕЗДИЙ»	220-226
<i>Turdaliyeva Shahnoza O'ktamovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI SON-GIBRID MAQOLLARNING LEKSIK-SEMANTIK TAHLILI	227-236
<i>Mansurova Shohista Isroilovna</i> OT OBRAZI TUSHUNCHASI (ZAMONAVIY O'ZBEK VA JAHON ADABIYOTI MISOLIDA)	237-241
<i>Davranov Akmal Akramjonovich</i> IJTIMOIY TENGLIK TUSHUNCHASI (INGLIZ UTOPIYALARI VA O'ZBEK DOSTONLARI MISOLIDA)	242-246
<i>Yuldasheva Aziza Yuldashevna</i> TARJIMASHUNOSLIKDA PRAGMATIKANING O'RNI	247-252
<i>Mirvaliyeva Malika Zoid qizi</i> SEMANTIKANING TARJIMADAGI AHAMIYATI	253-257
<i>Sidiknazarova Zulfiya Mirsharapovna</i> JADID ADABIYOTI VA MODERNIZATSIYA JARAYONLARI	258-262
<i>Ruzibayeva Aziza Kahramanovna</i> THE MOOD OF LONGING FOR FREEDOM IN THE AGE OF BYRON	263-266
<i>Narzikulova Rayhona Ahmadovna</i> THE PRAGMATIC FUNCTIONS OF IRONY	267-271
<i>Najmiddinov Muhammadjon</i> O'ZBEK TILIDA KO'P MA'NOLILIK, SINONIMIYA, OMONIMIYA VA ULARNING ELEKTRON TEZAVURUSDA AKS ETISHI	272-278
<i>Achilov Oybek Rustamovich</i> LEKSIK-SEMANTIK DEVIATSIYA ILGARI SURISH VOSITASI SIFATIDA	279-284
<i>Tashpulatova Mukambar Axmetovna</i> KOMPYUTER LINGVISTIKASI VA SUN'IY INTELLEKTNING TILGA TA'SIRI	285-289
<i>Normamatov Farrux, Toshpo'latova Xusniya</i> GLOBAL KESIMDA INGLIZ MADANIYATINING LINGVOKULTUROGIK JIHATLARI	290-293
<i>Shonazarova Gulnoza, Madiyeva Madina</i> THE ROLE OF INTERNET RESOURCE IN IMPROVING TEACHING FOREIGN LANGUAGE: METHODOLOGICAL ANALYSIS AND PRACTICAL RECOMMENDATIONS	294-297

<i>Jo'rayeva Lola Tolibdjonovna</i> IJTIMOIY TARMOQLARDA NEOLOGIZMLARNING BUGUNGI KUNDAGI QO'LLANILISHI	298-302
<i>Saitxanova Aziza Xolmuxamedovna</i> TA'M VA TIL O'RTASIDAGI MUVOZANAT: TAOM DISKURSINING TARJIMA QIYINCHILIKLARI VA YECHIMLARI	303-307
<i>Axmedov Shaxzod, Nazarov Vafokul</i> NEOLOGIZMLAR TADQIQI TARIXIGA DOIR	308-312
<i>Mustafayeva Sojida Ulashevna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARDA MERONIMIK MUNOSABATLI SO'ZLARNING LEKSIKOGRAFIK TALQINLARI	313-321
<i>Buriyeva Muxayyo Zokir qizi</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF MEAT IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	322-326
<i>Berdiqulova Shaxnoza Ruziqulovna</i> YORDAMCHI SO'ZLARNING SHAKLIY XUSUSIYATLARIGA KO'RA TURLARI VA YASALISHI: BOG'LOVCHILAR	327-330
<i>Shokirova Gulbahor Alimovna</i> NEMIS TILINI O'QITISHDA YANGI YONDASHUVLAR	331-334
<i>Najmidinova Nafisa Ulja qizi</i> O'ZBEK TILIDA SO'ZLASHUVCHILARGA ITALYAN TILINI O'RGATISHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI	335-339
12.00.00 - YURIDIK FANLAR	
<i>Утемуратов Махмут Ажимуратович</i> СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРАВА (ОТ ТРАДИЦИОННОГО К ЦИФРОВОМУ ПРАВУ)	340-344
<i>Masadikov Sherzodbek</i> ENFORCEMENT OF ARBITRATION AGREEMENT UNDER UZBEK LAW	345-351
<i>Alieva Kamola Ravshanovna</i> ONLINE GENDER-BASED VIOLENCE IN UZBEKISTAN: GAPS IN LEGISLATION AND THE PATH FORWARD	352-363
<i>Utebaev Salamat Maqsetbay o'g'li</i> KONTRABANDA UCHUN JAVOBGARLIK TO'G'RISIDAGI QONUNCHILIK EVOLYUTSIYASI: TARIXIY-HUQUQIY TAHLIL	364-372
<i>Ходжаева Ширин</i> ЮРИДИЧЕСКАЯ ПРИРОДА ВСЕМИРНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА	373-378
<i>Каюмова Асаля Султномуродовна</i> ЭЛИТА ИНДУСТРИИ ВЕНЧУРНОГО КАПИТАЛА	379-384
<i>Mirzaraximov Baxtiyor, Shokirov Bobur</i> ZAMONAVIY TASHKILOTLARDA KIBERXAVFSIZLIK STRATEGIYALARINING SHAKLLANISHI VA SAMARADORLIGI: MA'LUMOTLARNI HIMOYA QILISH CHORALARINING RIVOJLANISHI VA NATIJADORLIGI TAHLILI	385-392

<i>Суннатиллаева Сарвиноз Иззатулло кизи</i> ДИСКРЕЦИОННЫЕ ПОЛНОМОЧИЯ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ И СОВЕТЕ ЕВРОПЫ: ПРЕДЕЛЫ, КОНТРОЛЬ И СУДЕБНАЯ ПРАКТИКА	393-400
<i>Dilboboyev Nozimbek</i> CHET ELLIK INVESTORLARNING HUQUQIY MAQOMI HAMDA ULARNI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASH BO'YICHA IMTIYOZ VA PREFERENSIYALAR BERISH	401-406
<i>Raximbayev O'tkir Fayzullayevich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA TURIZM SOHASIDAGI QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH MASALASIGA NAZAR	407-414
<i>Ubaydullayev Abror Qutpilla o'g'li</i> HOZIRGI ZAMON ISLOM MOLIYA HUQUQI VA AN'ANAVIY HUQUQIY TIZIMLAR O'RTASIDAGI QIYOSIY-HUQUQIY TAHLIL VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	415-423
<i>Zokirov Sardorjon Karimjon ugli</i> PROCEDURAL FEATURES OF PARTICIPATION DEFENSE COUNSEL AT THE PRELIMINARY INVESTIGATION	424-430
<i>Axmedova Guliruxsor Ravshanovna</i> BOLANI OLIB BERISH VA UCHRASHTIRISH BILAN BOG'LIQ ISHLARNI KO'RIB CHIQUISH BO'YICHA SUD VA HUQUQIY AMALIYOTNING DOLZARB MUAMMO VA YECHIMLARI	431-436
<i>Zoilboyev Javlon Karimjon o'g'li</i> MA'MURIY SUD ISHLARINI YURITISHDA QONUNIY KUCHGA KIRGAN SUD HUJJATLARINI YANGI OCHILGAN HOLATLAR BO'YICHA QAYTA KO'RISH YUZASIDAN ISH YURITISH MAZMUNI	437-441
<i>Hakimov Sunnat Furqat o'g'li</i> SPORT JAMOAT BIRLASHMALARINING HUQUQIY TAHLILI	442-445
<i>Файзиев Фарход Фуркат угли</i> ЗНАЧИМОСТЬ ЭЛЕКТРОННОЙ ТОРГОВЛИ В СОВРЕМЕННЫХ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫХ УСЛОВИЯХ	446-452
<i>Файзиева Гулрух Мухаммади кизи</i> МЕХАНИЗМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВА НА НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ ЖИЛИЩА	453-459
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Polvonov Baxtiyor Zaylobidinovich</i> TIBBIYOT UNIVERSITETLARIDA «MODDALARNING NURLANISH SPEKTRINI O'RGANISH» MAVZUSINI IT TECHNOLOGIYALAR ASOSIDA NAMOYISH ETISH MASALALARI	460-466
<i>Hamdamova Nozima Muqimovna</i> BO'LAJAK TECHNOLOGIYA FANI O'QITUVCHISI KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI	467-475
<i>Zulfixarov Ilxom Maxmudovich, Zulfikorova Munajat Mirzaxmatovna</i> IQTISODIY-IJTIMOY GEOGRAFIK BILIMLAR BERISHDA MATEMATIK METODLARDAN FOYDALANISH	476-481
<i>Qurbonova Nigina Boboxo'jayevna</i> ESDALIKLAR — SADRIDDIN AYNIYNING UMR VA XOTIRA KITOB I	482-488

<i>Toshtemirova Saodat Abdurashidovna</i> KLAUSTER TIZIMIDA TARIX FANLARINI O'QITISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI	489-494
<i>Inoyatov Odiljon Sabitovich</i> TEKISLIK LARNING O'ZARO PARALLELLIGI	495-500
<i>Жумамуратова Аибахар Нурмуханбетовна</i> СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА РАЗВИТИЯ КОГНИТИВНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НА ОСНОВЕ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫХ СВЯЗЕЙ	501-508

Received: 15 February 2025
Accepted: 20 February 2025
Published: 25 February 2025

Article / Original Paper

NATIONAL IDENTITY AND RELIGIOUS TOLERANCE: INTERACTIONS IN MODERN SOCIETY

Kimsanbayeva Shaxnoza Bakridinovna

Doctor of Philosophy (PhD) in Philosophy, Associate Professor

Perfect University

E-mail: shaxnews@mail.ru

Abstract. This article analyzes the issues of religious tolerance, the understanding of national identity, and the renewal of their interaction in Uzbek society during the years of independence. The harmful consequences of religious extremism, missionary activity, and terrorism are highlighted, as well as the importance of respecting religious heritage and values in a secular state. Furthermore, the activities of various religious denominations, their adherence to the principles of enlightenment and religious tolerance, and the processes of spiritual renewal and modernization of society are examined. Special attention is given to the use of religious values and traditions in the process of spiritual revival and the role of religion in the spiritual life of Uzbekistan.

Keywords: religious tolerance, understanding of national identity, religious heritage, freedom of conscience, national identity, hadiths, traditionalism, modernity, spiritual renewal, Islam, enlightenment, thinkers, extremism, missionary activity, terrorism.

MILLIY O'ZLIK VA DINIY BAG'RIKENGLIK: ZAMONAVIY JAMIYATDAGI O'ZARO TA'SIRLAR

Kimsanbayeva Shaxnoza Bakridinovna,

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Perfect universiteti

Annotatsiya. Ushbu maqolada mustaqillik yillarida O'zbekistonda diniy bag'rikenglik, milliy o'zlikni anglash va ularning jamiyatdagi munosabatlarining yangilanishi masalalari tahlil qilingan. Diniy ekstremizm, missionerlik va terrorism g'oyalarning zararli oqibatlari hamda dunyoviy davlat sharoitida diniy meros va qadriyatlarga hurmat bilan munosabatda bo'lishning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, turli diniy konfessiyalarning faoliyati, ularning ma'rifat va diniy bag'rikenglik tamoyillariga muvofiqligi, mamlakatda jamiyatning ma'naviy yangilanishi va modernizatsiyalashuv jarayonlari alohida e'tibor bilan ko'rib chiqilgan. Maqolada jamiyatni ma'naviy yangilash jarayonida diniy qadriyat va an'analardan foydalanish hamda dinning O'zbekistonda ma'naviy hayotdagi o'rni chuqur tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: diniy bag'rikenglik, milliy o'zlikni anglash, diniy meros, vijdon erkinligi, milliy o'zlik, hadis, an'anaviylik, zamonaviylik, ma'naviy yangilanish, islom dini, ma'rifat, mutafakkirlar, ekstremizm, missionerlik, terrorism.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI1Y2025N23>

Bugungi globallashgan zamonda O'zbekistonda demokratik jamiyat qurishda demokratik tamoyillarga asoslanish bilan birga diniy bag'rikenglik va milliy o'zlikni anglash uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlar ham hisobga olinmoqda. Bu muammo, ayniqsa ko'p millatli, ko'p konfessiyali bo'lgan mamlakatda o'ziga xos yondashuvni taqozo etadi. Bizga ma'lumki, "bag'rikenglik" tushunchasi "mutaassiblikka" zid bo'lib, turli insonlarning ma'naviy

dunyosi orqali demokratik ong, tafakkur va qarashlarni e'tirof etish holatining ifodasidir. Mutaassiblik esa, aksincha, demokratik qadriyatlarni, ong va tafakkurni qabul qila olmaydi[1;114-b.].

Insoniyat jamiyati evolyutsiyasining barcha bosqichlarida bag'rikenglik katta ahamiyatga ega ijtimoiy hodisa bo'lib keladi. Zamonaviy voqelik ham bag'rikenglik, xalqaro, konfessiyalararo va madaniyatlararo aloqalarning pozitiv rivojlanishini ta'minlashning asosiy shartlaridan biri ekanini ko'rsatmoqda. Shu ma'noda, bag'rikenglik bilan bog'liq masalalarni falsafiy tadqiq etish muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Zero, "Bag'rikenglik tamoyillari deklaratsiyasi"da qayd etilganidek: "Bag'rikenglik bo'lmasa tinchlik bo'lmaydi, tinchliksiz esa taraqqiyot va demokratiya bo'lmaydi"[2;214-b.]. Bu fikrlarning to'g'riligini BMT Bosh Assambleyasining yalpi sessiyasida "Ma'rifat va diniy bag'rikenglik" deb nomlangan maxsus rezolyutsiyasining qabul qilinganligi tasdiqlaydi.

Diniy bag'rikenglik eng avvalo u ijtimoiy barqarorlik va turli din vakillarining o'zaro hamjihatlikda hayot kechirishlarining muhim shartidir. Diniy bag'rikenglik his tuyg'ulari bilan yo'g'rilgan g'oyalar esa BMT Bosh Assambleyasining yalpi sessiyasida qabul qilingan "Ma'rifat va diniy bag'rikenglik" deb nomlangan maxsus rezolyutsiyasida ilgari surilgan dinlararo hurmat-ehtiram, ishonch, xalqaro hamkorlik hamda hamjihatlik, mamlakatlararo tinchlik-totuvlik rishtalarini mustahkamlashga va dunyo hamjamiyatining barqaror taraqqiyotiga xizmat qiladi.

O'zbekiston hududida qadim zamonlardan oq dinning qadimgi shakllari: animizm, totemizm, fetishizm, shomonlik, islom dini va undan oldin zardushtiylik, buddizm, yahudiylik, nasroniylik kabi murakkab ideologik tizimga ega bo'lgan dinlar va turli dinlarga e'tiqod qiluvchi xalqlar o'zaro tinch-totuv faoliyat ko'rsatganlar. Yurtimizga islom dini kirib kelgandan so'ng ham O'zbekiston diniy bag'rikenglik namunasi sifatida xilma-xil dinlar, madaniyatlar tutashgan tinch-totuv yashagan markaz bo'lib qolaverdi[1;114-115-b.]. Shu bois, O'zbekiston hududida diniy munosabatlar asosida biror marta ham nizo chiqmagan. Bunday holatni O'zbekistondagi islom, buddizm, xristianlik, yahudiylik va boshqa dinlar munosabatlari misolida ham ko'rish mumkin. Zardushtiylik, musulmonlar, buddaviylar, xristianlar, yahudiylar va boshqa din vakillarining O'zbekiston zaminida birgalikda hamnafas bo'lib yashashi diniy-ma'naviy totuvlikning nodir timsoli va barcha din vakillariga nisbatan bag'rikenglikning eng yaxshi namunasi desak to'g'ri bo'ladi.

Bugun O'zbekiston diniy bag'rikenglik va dinlararo murosa borasida nafaqat MDH davlatlariga, balki butun dunyoga namuna bo'lmoqda. Masalan, 1990 yilda respublikamizda 119 ta diniy tashkilot, (89 ta islomiy va noislomiy) mavjud bo'lgan bo'lsa, 1991-yilda 179 taga (146 islomiy va 33 noislomiy) yetdi, 2007-yilning yanvariga kelib esa, ularning soni 2227 tani (2046 ta islomiy, 181 ta noislomiy) tashkil etdi[3;10-b.]. O'zbekistonda islom ma'rifati va diniy bag'rikenglikni tobora hayotga kengroq joriy qilishga alohida e'tibor berilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Diniy-ma'rifiy soha faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmonida "jamiyatda bag'rikenglik, o'zaro hurmat, mehr-oqibat, tinchlik va totuvlikni, ijtimoiy-ma'naviy muhit barqarorligini ta'minlashda diniy-ma'rifiy soha vakillarining daxldorlik hissi va ishtirokini yanada oshirish"[4], diniy-ma'rifiy soha faoliyatini tubdan takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlaridan biri etib belgilanganligi ham bejiz emas.

Yurtimizda diniy bag'rikenglik g'oyasini targ'ib qilishda Imom Moturidiyning xizmati kattadir. "Imom Abu Mansur Moturidiy ...diniy e'tiqod borasida ashaddiylik va toqatsizlikni rad

etadi, mo'ʻtabadillik va bag'rikenglikni yoqlab chiqib, bu muhim tamoyilni jamiyat hayotining mezoniga aylantirishga intiladi. ...Bu mo'ʻtabar siymo o'zining "Kitobut-tavhid", "Kitobut-ta'vilot" kabi o'lmas asarlarida xalqimizga mansub bag'rikenglik, olijanoblik va taraqqiyparvarlik kabi ulug' fazilatlarni yorqin namoyon etgani bilan ham bizga ayniqsa qadrlidir. Shu bois Moturidiya maktabida ta'lim olgan turli millat vakillari bo'lmish olimlar, hazrat Moturidiyning minglab izdoshlari, ma'naviy shogirdlari uning ta'limoti va merosini dunyoning ko'p-ko'p mamlakatlarida targ'ib-u tashviq etib, yanada rivojlantirdilar"[5;227-228-b.]. Va bunday bag'rikenglik o'sha davrlarda turfa oqimlar vakillari bo'lgan turli guruhlarning o'zaro birligini ta'minlashda muhim rol o'ynadi. Islom tinchlik va bag'rikenglik dini sifatida diniy ta'limotlarning barchasida o'zga din vakillariga nisbatan ehtiromli munosabat targ'ib qiladi. Qur'onning "Baqara" surasi 122 oyatida: "Ey, Isroil avlodi, sizlarga in'om etgan ne'matimni va sizlarni(butun) olamlar uzra afzal qilganimni eslangiz!" [6;19-b.]. Qur'onning ushbu oyatida barcha o'zga millat va din vakillariga nisbatan hurmatda bo'lishga chaqirilgan. Umuman olganda, O'zbekistonda sovet davlati o'rnatilgunga qadar islom dini jamiyatning ma'naviy ozig'i vazifasini bajarib keldi. Shu bois ham mamlakatimiz azal-azaldan qadimiy dinlar rivoj topgan makon sifatida dunyo sivilizatsiyasi tarixida alohida mavqega ega. "Bu muborak zaminda bizning ajdodlarimiz boshqa din vakillariga doimo hurmat bilan qaragani, mana shu yurt ozodligi yo'lida ular bilan birga kurash olib borgani, yelkadosh bo'lib mehnat qilganini hech kim inkor eta olmaydi"[4.7;13-15-b.].

Yurtimizda islom diniga xalqimizning e'tiqodi mustahkamlangan sharoitlarda ham taraqqiyparvar ulamolar, siyosatchilar, davlat arboblari diniy omillar asos bo'lib janjallar chiqishiga yo'l qo'ymaganlar. Qur'onning "Baqara" surasining 256-oyatidagi "dinda zo'rlik yo'q, zero, to'g'ri yo'l yanglish yo'ldan ajrim bo'ldi. Bas, kim shaytonni (yoxud butlarni) inkor etib, Allohga imon keltirsa, demak, u buzilmas, ishonchli halqani tutibdi. Alloh eshituvchi va biluvchidir"[6;42-b.] degan qoida ular uchun dasturulamal bo'lgan. Yurtimizda barcha davrlarda dinlararo bag'rikenglik tamoyili amal qilganligi quvonarli holdir.

Islom dini xalqlar orasida tinchlik va do'stlik masalalariga keng o'rin ajratgan bo'lib, bunda boshqa dinga e'tiqod qiluvchilar bilan hamkorlik qilishga chaqiradi. Qur'onda aniq-ravshan qilib aytib qo'yilgan: "Alloh sizlarni diniy urush qilmagan va diyorlaringizdan quvib chiqarmaganlarga yaxshilik va adolat qilishdan qaytarmas. Albatta, Alloh adolat qiluvchilarni yaxshi ko'radir"[6;550-b.] ("Mumtahana" surasi, 8-oyat). Islomda odamlar o'rtasidagi, ularning qilgan amallaridan tashqari, hech qanday farqlarning tan olinmasligi bugungi kunda butun dunyoda turli xalqlar orasidagi tinchlik va do'stlikning asosi hisoblanadi, desak to'g'ri bo'ladi. Qur'onda aytilishicha: "Ey, odamlar! Biz sizlarni bir erkak (Odam) va bir ayol (Havvo) dan yaratdik va sizlarni o'zaro tanishishingiz uchun xalqlar va qabila (elat)lar qilib qo'ydik. Albatta, Allohning huzurida eng hurmatligingiz eng taqvodoringizdir. Albatta, Alloh biluvchi va xabardor zotdir"[6;517-b.] ("Hujurot" surasi, 13-oyat). Yuqorida keltirilgan tabarruk manbaga asoslanib aytish mumkinki, har qaysi dinning muqaddas manbai odam o'ldirmaslik, o'g'rilik qilmaslik, yolg'on guvohlik bermaslik, odamlar va millatlar, xalqlar orasini buzmaslik kabi insonparvar, bag'rikenglikka undovchi g'oyalarni targ'ib qiladi va shu asosda jamiyatda tinchlik va barqarorlikning ta'minlanishiga xizmat qiladi. Millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglikni targ'ib qiluvchi ushbu g'oyalar BMT Bosh Assambleyasining yalpi sessiyasida qabul qilingan "Ma'rifat va diniy bag'rikenglik" deb nomlangan maxsus rezolyutsiyasi talablariga to'la mos keladi.

Vatanimiz hududida dinlararo bag'rikenglik tamoyili barcha davrlarda amal qilganiga ko'plab misollar keltirish mumkin. Chor Rossiyasi hukumati XVI-asr oxirida qadimiy udumchilarni quvg'in qilganda, ularning ko'pi O'zbekistonga qochib kelib yashaganlar. XIX asrning 40-yillarida mennonitlar – nemislar chorizm ta'qibidan qochib, Xivaga joylashganligi ham xalqimizning bag'rikengligidan nishonadir. Bugun respublikamizda 130 dan ortiq millat, elat vakillari istiqomat qiladilar, adliya organlari tomonidan O'zbekiston hududida Islom, Rus Pravoslav cherkovi, Rim- katolik cherkovi, Injil, xristian baptistlari cherkovi, Yettinchi kun xristian adventistlari cherkovi, Injil-lyuteran cherkovi, Yahudiy diniy jamoalari, Buddaviylik va boshqa 16 ta diniy konfessiyaga taalluqli 2239 ta diniy tashkilotlari ro'yxatga olinib, rasman o'z faoliyatini olib bormoqda. Ulardan 2065 tasi musulmonlarga tegishli bo'lib, umumiy diniy tashkilotlarning 92 % ni tashkil etadi[7;41-47-s.].

Darhaqiqat, islom bag'rikenglik dinidir. Unda ilm va ilm ahli qaysi din vakili bo'lishidan qat'iy nazar, hurmat qilinadi. Islom kishilardan Ahli kitoblarga, ya'ni boshqa din vakillariga lutf va chiroyli muomalada bo'lishni talab qilgan: "Sizlar ahli kitoblarning zulm qilganlaridan boshqalari bilan faqat yaxshi uslubda mujodala etinglar va ularga: "Biz o'zimizga nozil qilingan narsaga iymon keltirdik, bizning ilohimiz va sizning ilohingiz birdir va biz Unga bo'ysunguvchimiz", denglar ("Ankabut" surasi, 46- oyat) [6;402-b.].

Darhaqiqat, musulmonlar, xristianlar va boshqa din vakillarining O'zbekiston zaminida birgalikda hamnafas va hamjihat bo'lib yashashi diniy-ma'naviy totuvlikning nodir timsoli va barcha din vakillariga nisbatan bag'rikenglikning eng yaxshi namunasi deb hisoblashga asoslidir. Mamlakatimiz aholisining 80 foizini o'zbek, 4,9 foizini tojik, 3,8 foizini rus, 3,6 foizini esa qozoq millatiga mansub kishilar tashkil etgan. Jami 130 dan ziyod millat va elat vakillari orasida islomdan tashqari xristianlik, iudaizm va buddizm dinlariga e'tiqod qiluvchilar ham bor.

O'zbekistonda diniy bag'rikenglikni to'liq ta'minlashga keng imkoniyatlar yaratilib, qonuniy kafolatlanganligi yuqorida keltirilgan dalillardan yaqqol ko'rinadi. Shuni ham e'tiborga olish zarurki, milliy o'zligimizni anglashda milliy qadriyatlar va stereotiplarga e'tibor bermaslik jamiyatdagi islohotlar jarayoniga, ma'naviy hayotga zarar yetkazishi mumkin. Qator Sharq mamlakatlarining tarixiy tajribasi, xususan, bizda ham g'arbcha qadriyatlar hamda stereotiplarni yuzaki va tez qaror toptirish ochiqdan- ochiq qarshilikka duch kelayotganligini ko'rsatmoqda.

Shunday sharoitda diniy bag'rikenglik va milliy o'zlikni anglashga zid bo'lgan ayrim muammolar ham mavjudligini e'tiborga olish zarur bo'ladi. Bu birinchidan, missionerlik yo'nalishida yaqqol namoyon bo'lmoqda. Missionerlik diniy bag'rikenglikka tahdid soluvchi asosiy sabablardandir.

"Missionerlik" asli lotincha "missio" fe'lidan olingan bo'lib, "yuborish", "vazifa topshirish", missioner esa "vazifa bajaruvchi" degan ma'nolarni anglatadi [3.113;53-b.]. Islom ensiklopediyasida missionerlik (missiya so'zidan) – biror dinga e'tiqod qiluvchi xalqlar orasida boshqa bir dinni targ'ib qilish [3.57;306-b.], — deb ta'riflangan. Missionerlik, asosan, nasroniylikka xos. IV asrda paydo bo'lgan. Prozelit — bu o'z dinidan voz kechib, boshqa dinga o'tgan odam. Missionerlar islom dinini, muqaddas kitobimiz "Qur'on"ni, muborak Hadislarimizni maqsadlariga mos holda talqin qilish va nasroniylikni ulug'lash orqali soddadil musulmon birodarlarimizni, ayniqsa yoshlarimizni o'zlariga og'dirib olishga harakat qilmoqda. Missionerlarning noqonuniy faoliyati dinlararo va millatlararo nizolar, tub millat vakillari

oilalaridagi kelishmovchiliklarning avj olishi, mahallalardagi musulmon diniga mansub aholida boshqa din vakillariga nisbatan salbiy hissiyotlarning shakllanishi kabi salbiy holatlarni keltirib chiqaradi.

Missionerlar islom tarixini soxtalashtirib, o'z dinlarini targ'ib qiladilar. "Vaholanki, bugungi kundagi ma'naviy hayotimizni islom dunyosida cheksiz ehtirom qozongan Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Imom Moturidiy, Abu Muin Nasafiy, Burhoniddin Marg'ioniy, Bahovuddin Naqshband, Ahmad Yassaviy, Mahmud Zamaxshariy kabi allomalarimiz bilan bog'laymiz, chunki bu buyuk insonlarning aziz nomlari, o'lmas merosi muqaddas islom dini bilan chambarchas bog'lanib ketgan. Qur'ondan so'ng ahamiyati jihatdan ikkinchi o'rinda turadigan Imom Buxoriyning "As-Sahiyh"i, Mahmud Az-Zamahshariyning arab tili grammatikasini to'liq o'z ichiga olgan "Al-Mufassal"i, Burhoniddin Marg'ioniyning musulmon huquqshunosligi to'g'risidagi "Hido'ya"si bugungi kunda ham islom olamida bosh manba sifatida mashhur"[1;126-b.].

Ikkinchidan, mavjud muammoning yana bir yo'nalishini diniy fundamentalizm va ekstremizmga ko'rish mumkin. Bu "dinda haddan oshish" bilan bog'liq holatdir. Bu an'anaviylik bilan zamonaviylik o'rtasidagi nisbat orqali kechadi, deb aytish mumkin. U "dinda kamchilikka yo'l qo'yuvchi, unga jafo qiluvchi, arabchasiga aytganda "tafritchilar"ni tanib olish, ulardan ehtiyot bo'lish va ularni yo'lga solish nisbatan oson ish. Ammo ularning teskarisi bo'lgan, "dinda haddan oshuvchi", "dinni qattiq tutuvchi" kabi nomlar bilan aytiladigan shaxslarni tanib olish, ulardan ehtiyot bo'lish va ularni yo'lga solish, nihoyatda muhim ishdir"[3.144;180-b.].

Ma'lumki, islomda dinda haddan oshishni anglatuvchi quyidagi tushunchalar mavjud: 1) g'uluv; 2) totarruf; 3) tanattuv; 4) tashadud; 5) unar [3.144;181-b.]. Ularning har biri o'zining ma'nosiga ega bo'lib, haddan oshishning ayrim holatlarini ifoda etadi. Dinda haddan oshishning oldini olishda shuni ham e'tiborga olish zarurki, "ma'lum bir din o'z tabiati, xususiyatiga ko'ra qanchalik dunyoviy, ratsional, tolerant xarakterga ega bo'lmasin, unga bo'lgan munosabatni doimiy ravishda izga solib, unga nisbatan mafkuraviy tashviqot olib borilmas ekan, mazkur dinga bo'lgan e'tiqod qiluvchilar tabiatida asketizm va diniy aqidaparastlik kayfiyatlari paydo bo'la boshlaydi... davlat va din, jamiyat va din o'rtasidagi murakkab aloqadorlik barcha davrlar va jamiyatlar uchun normal holat bo'lib, bu normal holat istalgan paytda diniy aqidaparastlik va ekstremistik vaziyat qo'l kelgan oqimlar yoki guruhlar uchun reaksiya vaziyatga aylantirilishi mumkin".

Yuqorida keltirilgan fikrga asoslanib aytish mumkinki, "dinda haddan oshish"ning har qanday ko'rinishi jamiyatda beqarorlikka sabab bo'lishi mumkin. Bizning fikrimizcha, diniy aqidaparastlik va fundamentalizm kabi illatlar biron-bir maqsadga ko'ra shakllantirilmagan taqdirda diniy ilmlarning rivojlantirilmashligi, din asoslariga bo'lgan diletant munosabatlari oqibatida ham shakllana borib, jamiyat hayotidagi jiddiy illatga aylanishi mumkin. Bu salbiy illatlar jamiyatning barcha sohalariga o'z ta'sirini o'tkazadi: "...din dezintegratsion va ma'lum munosabatlarda disfunktsional faktor sifatida xizmat qilishi mumkin, masalan, bir dinning o'zi ijtimoiy oqibatlariga ko'ra qanday kontekst asosida faoliyat olib borishiga qarab ham ijobiy, ham salbiy funksiyani bajarishi mumkin. Turli ijtimoiy vaziyatlarda bir diniy mexanizmning o'zi qanchalik funktsional bo'lsa, shunchalik disfunktsional bo'la oladi. Din bir sharoitda stabillashtiruvchi faktor bo'lsa, boshqa sharoitda ixtilof va notinchlik faktoridir" [3.36;119-s.]. Ushbu fikrdan ko'rinadiki, dinning jamiyatda o'z funksiyalarini pozitiv amalga oshirishida diniy bag'rikenglik va oqilonalik asosiy faktor bo'lsa, salbiy funktsional holatida diniy fundamentalizm

va aqidaparastlik hal qiluvchi rol o'ynaydi. Salbiy funksional holat esa, "dinda haddan oshish"ning ko'rinishi bo'lib, jamiyat barqarorligiga jiddiy tahdid soladi. Shu sababli "dinda haddan oshish"ning har qanday ko'rinishining oldini olish bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir. Chunki, aqidaparastlik va fundamentalizm mustabid tuzum davrida Markaziy Osiyoni, nafaqat iqtisodiy-siyosiy jihatdan tanazzulga mahkum etdi, balki ma'naviy va ma'rifiy jihatdan ham bir necha asrlar davomida shakllangan an'anaviy maktablar tizimini ham izdan chiqardi.

So'nggi yillarda dunyoda diniy ekstremizm va terrorizm tahdidlari tobora kuchayib bormoqda. Xalqimizning milliy tabiatiga, e'tiqodimiz, urf-odat, odob-axloq va qadriyatlarimizga, turmush tarzimizga zid bo'lgan zararli g'oyalar yoshlarimizning ong-u tafakkuriga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ekstremistik tashkilotlar va terrorizm dinni niqob qilib, hokimiyat uchun kurashda dindan g'arazli maqsadlarda foydalanib, insoniyatga, uning bugungi va kelgusi istiqboliga jiddiy tahdid solmoqda.

Uchinchidan, yo'nalishdagi muammo, islomni "soxta islomiy g'oyalar bilan" tenglashtirishga urinish, islom va demokratiyani bir-biriga qarshi qilib qo'yish, turli dinlar o'rtasida ixtiloflarni keltirib chiqarishga urinishlar bilan bog'liq.

Ma'rifat va diniy bag'rikenglik jaholatning har qanday ko'rinishining ildizini qirqadi, har qanday tahdid va xatarlarning oldini oladi. O'zbekiston davlati siyosatida din, diniy merosning milliy o'zlikni anglashga ta'siri muammosi yangicha yechim topdi. Avvalo, sobiq totalitar rejim bilan bog'liq "kommunistik" mafkura aqidalaridan xolos etildi. "Din", "diniy meros" va "milliy o'zlikni anglash" tushunchalarini milliy g'oya negizlari asosida talqin etila boshlandi. Din, diniy meros yangicha ma'no va mazmun kasb eta boshladi. Dinga afyun sifatida qarash yoki mutlaqo inkor etish, millatlarni yo'q bo'lib ketish bilan bog'liq "marksistik" qarashlarning bir tomonlama ekanligi, millatlarning milliy o'zlikni anglashining rivojlanishiga yo'l qo'yilmaganligi, sobiq Sovet davlati siyosatida o'ta mafkuralashib, inson manfaati, haq-huquqlarini, erkinliklariga zid holda hayotga tatbiq etilganligi ijtimoiy hayot tajribasi tasdiqlab turibdi[1;114-b.].

Adabiyotlar / Литература / References:

1. Xo'jamurodov I., Abduraimova M. Siyosat, din va milliy o'zlikni anglash. – Toshkent: Falsafa va huquq instituti nashriyoti, 2010. -172 b.
2. Bag'rikenglik tamoyillari deklaratsiyasi // Inson huquqlari bo'yicha xalqaro shartnomalar to'plami / Mas'ul muh. A.X.Saidov.- Toshkent. "Adolat", 2004.-B.-214.
3. Diniy bag'rikenglik va mutaasiblik. (yuz savolga – yuz javob). – Toshkent: Toshkent islom universiteti, 2007. B.– 10.
4. Xalq so'zi. 2018 yil 17 aprel.
5. Islom ziyosi o'zbeqim siyomosida. – Toshkent: Toshkent islom universiteti, 2001. – 70 b.
6. Qur'oni karim ma'nolarining tarjimai va tavsiri//tarjima va tavsir muallifi Shayx Abdulaziz Mansur. – Toshkent: Sharq, 2007.-B.-19.
7. O'zbekistonning islom sivilizatsiyasi rivojiga qo'shgan hissasi. –Toshkent – Samarqand: Imom Buxoriy respublika ilmiy – ma'rifiy markazi nashriyoti, 2007, - B.13-15.
8. Yusupov O.O. Obespechenie religioznoy svobodы v Respublike Uzbekistan. // O'zbekiston- tinchlik va totuvlik mamlakati. Uzbekistan- strana mira i soglasiya. – Toshkent : «Ozbekiston», NMIU, 2017.-B.41-47.
9. Ochildiev A., Najmiddinov J. Missionerlik: mohiyat, maqsadlar, oqibatlar va oldini olish yo'llari (yuz savolga – yuz javob). – Toshkent: Toshkent islom universiteti, 2009.-B.-53.
10. Islom entsiklopediya. Toshkent: O'ME, 2017. B.- 348.
11. Chesnokova I.I. Проблемы самосознания и психологии. S. 30, 142.
12. Garadja V.I. Sotsiologiya religii. – Moskva: Aspekt-press, 1996.-S.-119.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/1 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).